

УДК 332.14:352, УДК 574334.012

**МЕТОДОЛОГІЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМНО-ЦІЛЬОВОГО
МЕТОДУ ДЛЯ ОЦІНКИ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ
БЕЗПЕКИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА**

Юр'єва І.А.,

НТУ«ХП»,

Актуальність дослідження. Російська Федерація переживає складний історичний період становлення нових соціально-економічних відносин.

Крім того, у сучасному світі відбуваються глибокі інтеграційні процеси, проте кожна держава дбає лише про свої національні інтереси - геополітичні, військові, економічні, і т.і.

Проблема економічної безпеки є ключовою проблемою для виживання будь-якої держави та підприємства. Метою економічної безпеки є збереження можливості проводити незалежну економічну політику, забезпечення такого рівня розвитку економіки, при якому створювалися б умови для життя і розвитку особистості, соціально-економічної і військово-політичної стабільності суспільства і збереження цілісності держави, успішного протистояння впливу зовнішніх і внутрішніх погроз.

З переходом до ринкової економіки в Україні, різко розширилося коло проблем, пов'язаних з питаннями забезпечення економічної безпеки. Зовсім очевидно, що без її забезпечення неможливо розв'язати ні одну із завдань, що коштують перед країною, як у внутрішньодержавному, так і в міждержавному плані.

У практичному плані можна констатувати значні успіхи, так поняття "економічна безпека" увійшло в нормативні документи. В кожному році приймається Державна стратегія економічної безпеки України на сучасний етап розвитку, економічна проблематика зайняла видне місце в прийнятій в 2011 році Концепції національної безпеки України.

Таким чином, стає очевидним необхідність вивчення елементів системи економічної безпеки, зокрема підходів та методів.

Аналіз останніх публікацій.

Аналіз ряду ситуацій із практики підприємств приводить до наступного висновку: у всіх розглянутих випадках завдання економічного збитків підприємству використовувалися існуючі або спеціально створювалися недоліки його статуту, організаційної структури, побудови бізнес- процесів, використовувались особистісні і професійні якості засновників і керівників. При цьому в більшості випадків проведення процедур контролю, аудиторських і інших перевірок, а також "традиційних" заходів служби безпеки не змогло забезпечити економічну безпеку підприємства. Нашумілі останнім часом скандали з гігантами західної індустрії, такими як Пармалат, також говорять про недостатню ефективність традиційними заходів, що стали. Отже, необхідні інші підходи до проблеми економічної безпеки підприємства. При цьому дуже важливо, щоб питання забезпечення економічної безпеки бралися до уваги починаючи з моменту установи підприємства, формування органів управління, визначення організаційної структури і побудови бізнес- процесів. Велика увага варто приділяти "взаємодії підрозділів підприємства зі службою безпеки, тому що воно сильно впливає на ефективність і вартість заходів щодо забезпечення економічної безпеки підприємства.

Теоретичну основу досліджень в області економічної безпеки становлять праці таких учених, як Л.І. Абалкин, С.Ю. Глазьєв, В.К.. Сенчагов І. і ін., в області розвитку теорії економічної безпеки, теорії національної безпеки. Різним аспектам економічної безпеки присвячені роботи Н.Н. Потрубача, С.В. Степашина. Питання криміналізації діяльності підприємницьких структур були докладно освітлені В.Ф. Гапоненко, А.А. Криловим. Проблемам економічної безпеки

підприємництва присвячені ряд робіт О.А. Грунина, В.С. Гусева, Н.В. Матвієва, В.Н. Черкасова, і ін. Правові і організаційні аспекти діяльності по забезпеченню безпеки підприємств, комплексний підхід до забезпечення безпеки підприємств були досліджені В.П. Мак-Маком, В.І. Ярочкиным. Проблемам управління економічною безпекою підприємств присвячені роботи В.В. Пребенникова, А.А. Звягина, С.Л. Меламедова і ін. Також О.М. Фокіній, О.П. Чечиним минулого досліджені питання взаємозв'язку окремих елементів підприємства та економічної безпеки підприємств.

Разом з тим, на наш погляд, більше уваги повинне бути приділене фінансово-господарчій діяльності підприємства, її впливу на економічну безпеку підприємства. Роль забезпечення економічної безпеки в діяльності підприємства іноді зводиться до дозволу вузьких, часток проблем. Також практично не розглядаються галузеві особливості забезпечення економічної безпеки підприємств. Розв'язання низки практичних питань забезпечення економічної безпеки утруднене у зв'язку з відсутністю методичних розробок, що враховують організаційно-управлінські аспекти і галузеву специфіку діяльності підприємств - розробити зразкові методичні рекомендації із забезпечення економічної безпеки підприємств.

Методологічною основою є положення економічної науки, офіційні документи України, роботи вітчизняних і закордонних учених по теорії економічної безпеки, теорії систем управління, матеріали науково-практичних конференцій, методичні розробки, періодична література. Основні методи дослідження - методи порівняльного аналізу, анкетного опитування фахівців, спостереження, моделювання. Емпіричну базу становлять фактичні матеріали спостережень за діяльністю підприємств різних галузей економіки, використані в узагальненому виді, а також дані органів внутрішніх справ, дані державної статистики. Використані дані проведеного опитування керівників і фахівців підприємств будівельної

галузі. Крім того, використані матеріали засобів масової інформації. Теоретична і практична значимість полягає в тому, що наукові висновки і рекомендації, що втримуються в роботі, розбудовують і конкретизують існуючі вистави про економічну безпеку підприємств, дають можливості застосування розроблених методичних рекомендацій з організації й проведенню заходів щодо забезпечення економічної безпеки підприємств.

Результати роботи можуть служити базою для детального аналізу фінансово-господарчої діяльності підприємств, функціонування їх служб безпеки. Методичні рекомендації можуть бути використані при створенні систем забезпечення економічної безпеки підприємств, службами безпеки підприємств, частками охоронними підприємствами, детективними агентствами і консалтинговими фірмами. Результати роботи також можуть становити інтерес для навчального процесу з курсів "Економічна безпека", "Менеджмент". Обґрунтованість і вірогідність отриманих результатів забезпечується методикою проведеного дослідження, що базується на системному й комплексному підходах до даної теми, результатах наукових досліджень по економічній безпеці підприємств. У роботі використані офіційні, у тому числі статистичні, джерела, відомчі нормативно-правові документи, що регламентують діяльність підприємств

Виклад основного матеріалу. В системі економічної безпеки необхідно звернути увагу на методи впровадження заходів з економічної безпеки підприємства. Особливістю програмно-цільового методу є те, що програми, які розробляються розпорядниками коштів, повинні відповідати стратегічним цілям організації - мати чітко визначену мету і завдання для кожного розпорядника, забезпечувати контроль за ефективним, цільовим використанням коштів. Виконання програм має чітко відповідати функціям, які здійснюють розпорядники коштів відповідно до законодавства. Значною перевагою програм є можливість організації дієвого контролю за цільовим використанням коштів, визначення осіб, відповідальних за виконання

основних завдань програми. Оцінка виконання програми, тобто інформація про результати виконання основних завдань із реалізації програми, яка завершує управлінський цикл "планування — виконання — оцінка", допомагає керівництву приймати рішення про наступні кроки реалізації програми і визначати пріоритети. На основі оцінки виконання програм подається звітність про їх виконання та аналізуються результати діяльності розпорядника коштів. Результати звітності про виконання програм повинні подаватися не лише керівникам відповідних установ, керівникам програм, а й представникам громадськості. Одним із найважливіших етапів програмно-цільового методу є визначення та оцінка показників результативності програм. Реально розраховані показники виконання програм дають змогу оцінити віддачу від використання бюджетних коштів, економічність (співвідношення результатів та витрат), визначити, чи за цільовим призначенням були використані кошти, чи програми досягають поставленої мети.

Система показників результатів виконання програм охоплює показники: затрат, продукту, ефективності, результату. Показники затрат повинні відображати необхідний обсяг фінансових ресурсів для виконання програми. Показники продукту є основою для визначення потреби у фінансових ресурсах, вказують на обсяг виробленої у результаті виконання програми продукції чи наданих громадських послуг. Показники ефективності використовуються для оцінки ефективності виконання програм, зіставлення результатів виконання програми в динаміці, відображають вартість одиниці виробленої продукції або наданих послуг. Показники результату вказують на результативність програми щодо вирішення завдань. Використовуються для визначення результатів діяльності розпорядника коштів стосовно виконання програм, розрахунку обсягу додаткових ресурсів для подальшого виконання програм. Показники результату відображають специфіку виконання окремої програми і відрізняються залежно від мети та сфери програми.

Під час розробки програми плануються і етапи її виконання – послідовність кроків, які приведуть до бажаного результату. Елементами процесу ефективного управління є моніторинг, контроль і оцінка програм. Моніторинг - безперервний процес збору даних про видатки та показники виконання програми, що досягаються в ході її реалізації. Дані, отримані в процесі моніторингу можуть бути основою для проведення оцінки ефективності програм. Оцінка програми – це інструмент для здійснення аналітичних суджень про результати реалізації програми, які підкреслять достовірність та корисність прийнятих рішень. Завдання моніторингу – своєчасне виявлення відхилень, що забезпечить своєчасне корегування і вирішення проблем. Завдання оцінки: проведення аналізу доречності, економічності, продуктивності, результативності програм і видів діяльності. Проводиться на ключових етапах реалізації програми оцінки та прогнозування еколого-економічного стану та потенціалу території

У сучасних умовах процес успішного функціонування й економічного розвитку вітчизняних підприємств багато в чому залежить від ступеня забезпечення їх економічної безпеки.

Необхідність постійного дотримання економічної безпеки визначається для кожного суб'єкта господарювання завданням забезпечення стабільності функціонування й досягнення головних цілей своєї діяльності. Рівень економічної безпеки підприємства залежить від того, наскільки ефективно його керівництво й фахівці будуть здатні уникнути можливих погроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього й внутрішнього середовища.

Головна мета економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне й максимально ефективне функціонування в даному періоді й високий потенціал розвитку в майбутньому.

До основних функціональних цілям економічної безпеки ставляться:

- забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості й незалежності підприємства;
- забезпечення технологічної незалежності й досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу підприємства;
- досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної й ефективної організаційної структури керування підприємством;
- досягнення високого рівня кваліфікації персоналу і його інтелектуального потенціалу;
- мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;
- правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства;
- забезпечення захисту інформації, комерційної таємниці й досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства;
- ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу й майна, а також комерційних інтересів.

Серед функціональних рівнів економічної безпеки фінансовий вважається провідним і вирішальним, оскільки в ринкових умовах господарювання фінанси є "двигуном" будь-якої економічної системи.

Процес охорони фінансового рівня економічної безпеки наступний:

- аналіз погрози негативних дій щодо політико-правової економічної безпеки;
- оцінка поточного стану фінансового рівня економічної безпеки;
- оцінка ефективності запобігання можливої шкоди від негативних дій щодо фінансового рівня економічної безпеки;
- планування комплексу заходів щодо забезпечення фінансового рівня економічної безпеки й розробка рекомендацій щодо його реалізації;
- бюджетне планування практичної реалізації пропонованого комплексу заходів;

- планування корпоративних ресурсів;
- оперативна реалізація запланованих дій у процесі здійснення підприємством фінансово-господарчої діяльності.

У процесі оцінки поточного стану фінансового рівня економічної безпеки підлягають аналізу:

- фінансова звітність і результати роботи підприємства - платоспроможність, фінансова незалежність, структура й використання капіталу й прибутки;
- конкурентний стан підприємства на ринку - частка ринку, яким володіє суб'єкт господарювання; рівень застосовуваних технологій і менеджменту;
- ринок цінних паперів підприємства - оператори й інвестори цінних паперів, курс акцій.

Діагностика погроз економічної безпеки припускає визначення й моніторинг факторів, що визначають стійкість фінансово-економічного положення на короткострокову й середньострокову перспективу, а також показників (індикаторів) оцінки рівня економічної безпеки; визначення їх граничних значень.

Від правильного вибору вимірників прояву погроз або системи показників для моніторингу (тобто індикаторів) залежить адекватність оцінки економічної безпеки підприємства. Критичні значення індикаторів являють собою кількісні параметри, що окреслюють границю між безпечної й небезпечної зонами в різних напрямках діяльності підприємства. Діагностика рівня економічної безпеки по системі показників у необхідних випадках повинна враховувати специфічні галузеві особливості підприємств, а граничні значення показників слід визначати з урахуванням періодів розвитку економіки. Система оціночних показників повинна включати не тільки показники- критерії, але й додаткові аналітичні

показники, що формують цілісну виставу про стан господарюючого суб'єкта.

Економічну безпеку як комплексне поняття слід характеризувати інтегральним показником або інтегральною оцінкою, розрахованої на базі приватних оціночних показників.

Розглядаючи методи побудови такого показника необхідно врахувати ряд аспектів:

- в склад індикаторів, що визначають рівень комплексної оцінки, у першу чергу слід включати ті показники, які характеризують різні сторони фінансового стану підприємства й дозволяють оцінити його фінансові результати по різних напрямках;

- можливість кількісної оцінки приватних показників і аналіз їх взаємозв'язку. Ізольований розгляд індикаторів не дозволяє обґрунтовано визначати їхні граничні значення;

- при відборі показників необхідно передбачати можливість розрахунків їх прогнозних величин;

- прогнозування рівнів показників повинне припускати оцінку надійності залежно від розглянутого тимчасового інтервалу;

- методика розрахунків комплексного показника, що характеризує фінансовий рівень економічної безпеки підприємства, повинна бути досить простий і доступн, що базується на облікових даних.

Висновки

У цей час питання забезпечення умов економічного росту підприємства виходять на перший план. На економічний ріст підприємства може впливати загальноекономічна ситуація у світі в цілому і у державі зокрема . Економічна ситуація в державі, крім ряду інших факторів, є залежним від здатності відповідних державних органів забезпечити як економічну безпеку держави суб'єктів, що так і хазяюють, - підприємств, У той же час господарюючі суб'єкти, регіони країни, підприємства різних

галузей економіки повинні докладати власних зусиль для забезпечення своєї економічної безпеки. Економічна безпека - одна зі складових общого поняття "безпека". Будь-який збиток рано або пізно може одержати оцінку в грошовому вираженні, тобто може бути, виділена чисто економічна складова збитку. Таким чином, економічна безпека, мабуть, найбільше універсальна і часто взаємодіюча з іншими складовими поняття "безпека".

Разом з тим положення із забезпеченням економічної безпеки на багатьох підприємствах різних галузей не завжди є задовільним. За рубежом проблемі безпеки бізнесу традиційно надається більшого значення, тому що досвід господарювання в умовах ринкової економіки в розвинених закордонних державах набагато багатше, ніж у Україні. У той же час російська економіка відрізняється від економік, що стабільно і поступально розбудовувалися, розвинених країн.

Нормальне функціонування підприємств і організацій у сучасних умовах вимагає все більшого мистецтва в керуванні. У цей час у ряді монографічних робіт, видань, навчальних посібників, методичних рекомендацій, дисертацій дуже детально розглянуті такі теми, як система управління підприємства, організаційна структура підприємства, контролінг, управлінський облік, бухгалтерський облік, документообіг, аудит, внутрішній контроль, кадрова політика, ризик-менеджмент і інші теми. Однак у більшості випадків вони розглядаються без обліку необхідності забезпечення економічної безпеки всього складного комплексу, яким є сучасне підприємство. Досвід авторів говорить про те, що на практиці фахівцям у відповідних областях доводиться так чи інакше зустрічатися із проблемою забезпечення економічної безпеки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Берлач А. І. Безпека бізнесу : [навч. посіб.] / Берлач А. І. – К. : Університет «Україна», 2007. – 280 с.
2. Гапоненко В. Ф. Экономическая безопасность предприятий. Подходы и

принципы / Гапоненко В. Ф., Беспалько А. А., Власков А. С. – М. : Изд-во «Ось-89», 2007. – 208 с.

3. Грунин О. Экономическая безопасность организации / Грунин О., Грунин С. — СПб. : Питер, 2002. — 160 с.
4. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства: [навч. посіб.] / Донець Л. І., Ващенко Н. В. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
5. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / [В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін.]. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с.
6. Зацеркляний М. М. Основи економічної безпеки: [навч. посіб.] / Зацеркляний М. М., Мельников О. Ф. – К. : КНТ, 2009. – 337 с.
7. Козаченко Г. В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізми забезпечення: [монографія] / Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.